

Üniversite Müfredatları ve Tezler Bağlamında Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği

*Safa Yıldırım
Hüseyin İçen*

Üniversite Müfredatları ve Tezler Bağlamında Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği

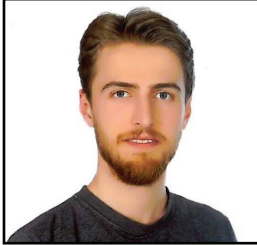
Ö Z E T

İslam iktisadı ve finansı alanında farklı düzeylerde eğitim veren kurum sayısı hem dünyada hem de Türkiye’de her geçen gün artmaktadır. Eğitim imkanlarının artışına paralel olarak sektörel anlamda da kayda değer bir büyüklüğe ulaşıldığı görülmektedir. Söz konusu gelişmeler, genel anlamda eğitim işini üstlenen üniversiteler ile sektör aktörleri arasında ne denli bir uyum olduğu, birbirlerini ne kadar besledikleri, karşılıklı talep ve beklentileri gibi soruları akıllara getirmektedir. Bu politika notu lisans, yüksek lisans, doktora programlarının müfredatları ve lisansüstü programlarda hazırlanan tezler üzerinden akademi ile sektörün karşılıklı beklentilerini ve aralarındaki iş birliği imkanlarını değerlendirmekte, güncel veriler ve tarafların görüşleri doğrultusunda akademi-sektör iş birliği bağlamında kısa, orta ve uzun vadeli politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam iktisadı ve finansı, üniversite müfredatları, katılım bankacılığı sektörü.

Atfı: Yıldırım, S. ve İçen, H. (2022). *Üniversite müfredatları ve tezler bağlamında Türkiye’de İslam iktisadı ve finansı alanında üniversite-sektör iş birliği*. (Politika Notu. 2022/44). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Y A Z A R H A K K I N D A

Safa Yıldırım, İktisat alanındaki lisans ve yüksek lisans eğitimlerini sırasıyla TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (2017) ve Boğaziçi Üniversitesi’nde (2020) tamamladı. Halihazırda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi’nde İslam İktisadı ve Finansı (İngilizce) programında doktora eğitimine devam etmekte ve aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Ayrıca Abdullah Tivnikli İSAR Vakfı’nın temel eğitim programını 2022 yılında tamamlamış olup 2018 yılından itibaren Kafkas Vakfı’nda yönetim kurulu üyesi vazifesini yürütmektedir.

Hüseyin İçen, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 2018 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesi İslam Hukuku programında 2021 senesinde tamamladı. Aynı alandan doktora eğitimine devam etmekle birlikte İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam İktisadı ve Finans (İngilizce) bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluştur.

Bu Politika Notu, 02. 07.2022 tarihinde İKAM, TKBB, İSEFAM ve İSİFAM ortaklığında gerçekleştirilen Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği Çalıştayının ikincisinin bir çıktısı olarak yayımlanmıştır.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: bilgi@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazarı aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nı bağlamaz.

Giriş

İslam iktisadı ve finansı alanında farklı düzeylerde eğitim veren kurum sayısı her geçen gün artmaktadır. Islamic Finance Development Report'un 2021 yılı verilerine göre İslami finans alanında eğitim veren kurum sayısı 1.008'e ulaşmış durumdadır (Mohamed & Ahmed, 2021, s. 8). Türkiye'deki son duruma baktığımızda ise 3 lisans, 16 yüksek lisans ve 11 doktora programı ile İslam iktisadı ve finansı eğitimlerinin muhtelif üniversiteler bünyesinde yürütüldüğü görülmektedir (Ergün, 2022). Eğitim imkanlarının artışına paralel olarak sektörel anlamda da kayda değer bir büyüklüğe ulaşıldığı söylenebilir. 2021 yılına ait verilere göre Türkiye'de 1.311 şubesi ve 17.147 personeli ile altı katılım bankası, 5,4 milyar TL toplam prim miktarı ile (pence-re katılım sigortacılığı yapanlar da dahil) 12 katılım sigorta şirketi, 427 şubesi ile 7 tasarruf finansman şirketi faaliyet göstermektedir (Öner, 2022). Bunlara ilave olarak katılım endeksleri, faizsiz bireysel emeklilik fonları, katılım portföy fonları, kira sertifikaları (sukûk)

ve bankacılık dışı finans kurumları sektörün alt bileşenleri olarak zikredilebilir.

İslam iktisadı ve finansı bağlamında eğitimde ve sektörel planda yaşanan gelişmeler, genel anlamda eğitim işini üstlenen üniversiteler ile sektör aktörleri arasında ne denli bir uyum olduğu, birbirlerini ne kadar besledikleri, karşılıklı talep ve beklentileri gibi soruları akıllara getirmektedir. Söz konusu sorular, ilk olarak Şubat 2022'de Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği Çalıştayında sektörün en önemli bileşenlerinden katılım bankacılığı ekseninde genel anlamda ele alınmış, Temmuz 2022'de gerçekleştirilen II. Çalıştayda ise benzeri sorular müfredatlar ve tezler bağlamında tartışılmıştır. II. Çalıştayın bir çıktısı olarak hazırlanan bu politika notu lisans, yüksek lisans, doktora programlarının müfredatları ve lisansüstü programlarda hazırlanan tezler üzerinden akademi ile sektörün karşılıklı beklentilerini ve aralarındaki iş birliği imkanlarını değerlendirmektedir. Bu noktada, Çalıştayda sektörü temsilen katılım

bankalarının bulunması hasebiyle yapılacak değerlendirmelerin katılım bankacılığı ile sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Bu durumun İslam iktisadı ve finansı alanının yalnızca katılım bankacılığı veya finans sektörü ile kayıtlı olduğu anlamına gelmediğini önemle ifade etmek isteriz.

Politika notu toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Girişin ardından gelen bölüm müfredatların mevcut yapısına ve tezlerle tahsis edilmiştir. Bu bölümde İslam iktisadı ve finansı alanındaki lisans müfredatlarındaki ve seçili üniversitelerin lisansüstü programlarındaki derslerin dağılımları ayrı ayrı ortaya konulmuş, tezler ise yıllara, dillere, konularına göre incelemeye tabi tutulmuştur. Ardından gelen bölüm, üniversitelerin ve katılım bankacılığı sektörünün karşılıklı talep ve beklentilerine ayrılmıştır. Bu bölümde konu edilecek hususlar II. Çalıştayda gündeme getirilenler ile sınırlı tutulmuştur. Önceki bölümlerde ele alınan veriler üzerinden varılan neticeler ile Çalıştay katılımcılarının farklı eğilimleri, Sonuç bölümünde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalıştayın ve politika notunun bir çıktısı olarak öneriler kısa, orta ve uzun vade şeklinde kategorize edilerek politika notunun sonunda sıralanmıştır.

Müfredatların Yapısı ve Tezler

Türkiye’de İslam iktisadı ve finansı alanındaki eğitim lisansüstü programlarla başlamış, bu programların belirli bir olgunluk seviyesine

ulaşmasının ardından ilk lisans bölümü 2016 yılında açılmıştır. Halihazırda Türkiye’de 3 lisans, 16 yüksek lisans ve 11 doktora programı muhtelif üniversitelerde öğrenci yetiştirmektedir. Bu bölümde, 3 lisans, 4 yüksek lisans ve 4 doktora programı, müfredatlarındaki ders ağırlıkları açısından incelenmiştir. Buna ilave olarak lisansüstü programlarda yazılan tezler de yılları, dilleri ve konuları itibarıyla değerlendirilmiştir.

Bir sonraki bölümde bahsi geçeceği üzere katılım bankacılığı sektörünün talep ve beklentileri açısından önem arz ettiği için 2020 yılında (Sakarya Üniversitesi için 2021) ilgili bölümlere taban puanına göre yerleşen son öğrencilerin üniversiteye giriş sınavlarında yapmış oldukları ortalama netlerin soru sayısına oranları Tablo 1’de sunulmuştur. Söz konusu oranlar öğrencilerin ilgili sınavlardaki başarısını yüzdelik olarak temsil etmektedir. Buna göre, 2020 yılında iki vakıf üniversitesinde %100 bursa hak kazanan son öğrenciler, ortalama olarak Türkçe-Edebiyat alanında %29, Matematik sınavlarında %13, Sosyal kategorisinde ise %24 başarı oranına sahiptir. %50 bursla yerleşen öğrencilerde bu oranlar, sırasıyla %9, %13 ve %11’e düşmektedir. Devlet üniversitesine 2021 yılında yerleşen son öğrenciye baktığımızda ise sırasıyla %14, %3 ve %10 başarı oranları karşımıza çıkmaktadır.¹ Nihayetinde üç öğrenci kategorisinin net oranlarının ortalamalarını aldığımızda başarı oranları Türkçe-Edebiyat ve Sosyal için %17, Matematik için ise %7 çıkmaktadır.

1 2021 yılında genel anlamda kontenjanların boş kalması hasebiyle söz konusu oranların devlet üniversitesi için nispeten düşük çıktığı düşünülebilir. Bu durum ancak 2022 verilerinin yayımlanmasının ardından daha sağlıklı değerlendirilebilir.

Tablo 1. İslam İktisadı ve Finans Bölümlerine Taban Puanına Göre Yerleşen Son Öğrencilerin Ortalama Netlerinin Soru Sayısına Oranı (2020)

Öğrencinin Durumu	Türkçe-Edebiyat	Matematik	Sosyal*
%100 Bursla Yerleşen	%29	%13	%24
%50 Bursla Yerleşen	%9	%5	%11
Devlete Yerleşen**	%14	%3	%10

Kaynak: YÖK Atlas, 2022

*Sosyal kategorisi TYT Sosyal, AYT Tarih 1 ve Coğrafya 1 sınavlarını içermektedir. Dolayısıyla Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanlarına tekabül etmektedir.

**Sakarya Üniversitesi’ndeki İslam İktisadı ve Finans bölümü ilk öğrencilerini 2021 yılında aldığı için veriler 2021 yılına aittir.

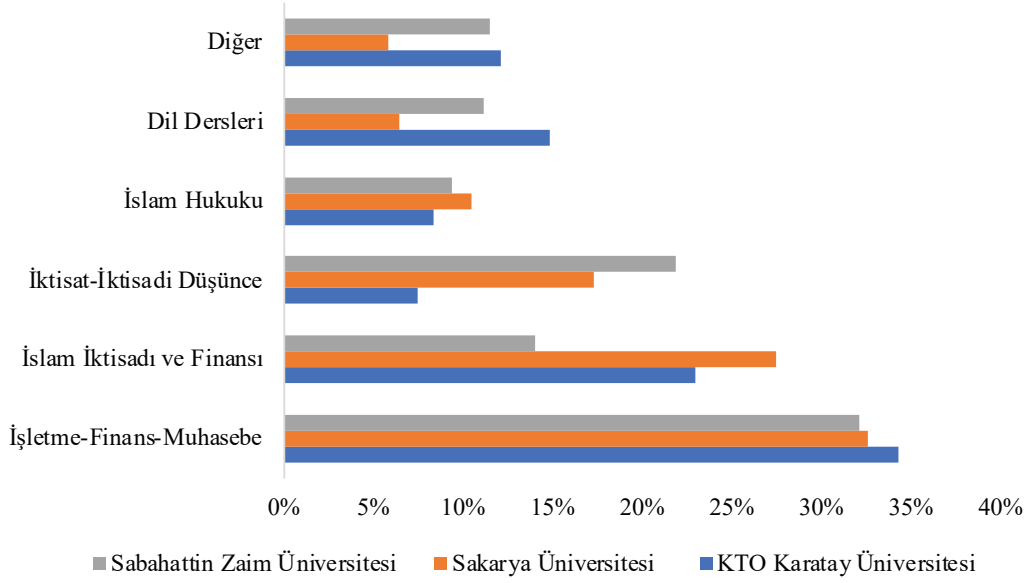
Türkiye’deki üç lisans programının müfredatlarındaki derslerin İşletme-Finans-Muhasebe, İslam İktisadı ve Finansı, İktisat-İktisadi Düşünce, İslam Hukuku, Dil ve Diğer olmak üzere altı kategoriye göre dağılımları Şekil 1’de sunulmuştur. Kategorizasyon noktasında temelde Ergün’ün (2022) çalışması baz alınsa da bu kategorizasyona dil dersleri ilave edilmiş ve seçmeli derslerin ilgili kategorilere dağılımında farklı bir metot izlenmiştir.

tir.² Grafikte de görüldüğü üzere İşletme-Finans-Muhasebe her üç lisans müfredatı için de baskın kategoriyi oluşturmaktadır.³

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (İZÜ) hariç diğer üniversitelerde İslam İktisadı ve Finansı, müfredatlarda en yüksek paya sahip ikinci kategori iken İZÜ için İktisat-İktisadi Düşünce kategorisi ikinci sırada yer almaktadır. Diğer taraftan KTO Karatay Üniversitesi’nde İktisat-İktisadi Düşünce kategorisine

2 Ergün’ün (2022) çalışmasında İslam İktisadı ve Finans lisans bölümlerindeki bölüm seçmeli dersler İslam İktisadı ve Finansı kategorisine dahil edilirken üniversite seçmeli dersler Diğer kategorisinde değerlendirilmiştir. Söz konusu politika notu kapsamında bu husus değiştirilerek öncelikle ilgili lisans bölümlerindeki fiiliyatta açılan seçmeli dersler tespit edilmiştir. Ardından bu seçmeli derslerin her birinin hangi kategoriye dahil olduğuna karar verilmiş ve seçmeli havuzları için kategorilerdeki toplam ders sayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Müfredat kapsamında bir seçmeli ders havuzundan alınması gereken ders sayısı havuzun fiiliyatta açılan derslerinden az olduğu için bir önceki adımda hesaplanan toplamlar alınması gereken ders sayısının seçmeli havuzun fiiliyatta açılan toplam ders sayısına oranı ile normalize edilmiştir. Sonuçlar ise ana kategorizasyondaki sayılara ilave edilerek nihai ders dağılımlarına ulaşılmıştır. Böylelikle hem bölüm ve üniversite seçmeli havuzunda olup İslam İktisadı ve Finansı veya diğer kategorilerine girmeyen dersler doğru kategorilere dahil edilmiş hem de fiili duruma yakınsayan sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

3 İşletmeciler için Matematik, İstatistik, Ekonometri gibi derslerin söz konusu kategoriye dahil edilmesi bu kategorinin payını daha yüksek gösterse de ilgili dersler için farklı bir kategori oluşturulduğu durumda dahi İşletme-Finans-Muhasebe kategorisinin ilk sıradaki yerini koruyacağı düşünülebilir.

Şekil1. İslam İktisadı ve Finans Lisans Müfredatı Ders Dağılımları

Kaynak: Ergün, (2022) ve yazarların kendi hesaplamaları.

giren derslerin azlığı dikkat çekmektedir. İslam Hukuku ile ilişkili dersler tüm müfredatlarda hemen hemen aynı paya sahiptir. Dil dersleri hususunda ise KTO Karatay yüzde 14,8 pay ile birinci sırada yer alırken onu sırasıyla İZÜ (yüzde 11,1) ve Sakarya (yüzde 5,8) takip etmektedir.

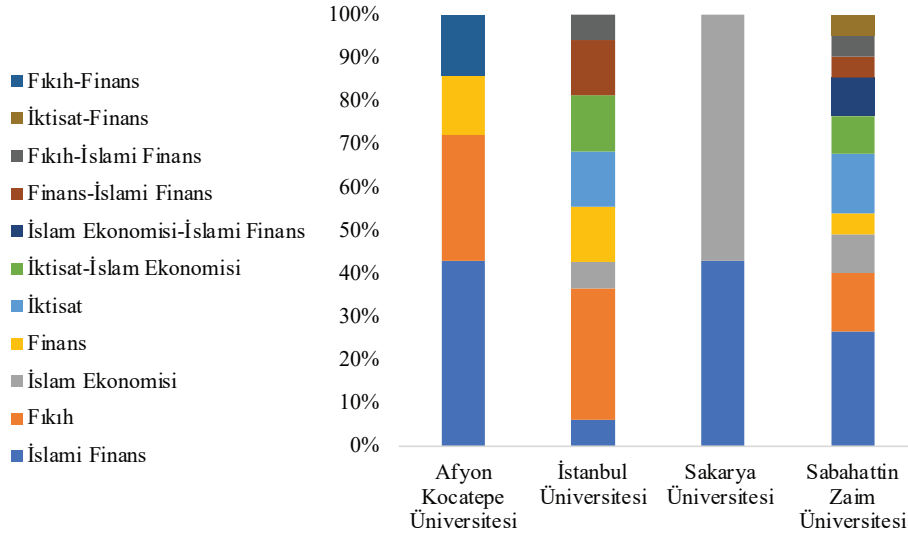
Türkiye’deki lisansüstü müfredatları değerlendirmek üzere İslam iktisadı ve finansı alanında lisansüstü düzeyde eğitim vermekte olan Afyon Kocatepe, İstanbul, Sakarya ve Sabahattin Zaim Üniversitelerindeki yüksek lisans ve doktora programları tercih edilmiştir.⁴ Lisansüstü müfredatlardaki derslerin dağılımı, temelde Orhan’ın (2022) çalışmasına

dayanmakla birlikte sadece fiiliyatta açılan derslerin hesaba katılması açısından bazı farklılıklar arz etmektedir.⁵ Ayrıca lisansüstü dersler için oluşturulan kategorizasyon, disiplinlerarası dersleri de hesaba katan ara tasniflere sahip olduğundan lisans için hazırlanan kategorizasyondan ayrılmaktadır.

İslam iktisadı ve finansı alanındaki doktora ve yüksek lisans programlarının derslerinin dağılımları her bir üniversite için sırasıyla Şekil 2 ve 3’te gösterilmiştir. Her iki dağılım birlikte değerlendirildiğinde Afyon Kocatepe ve Sakarya Üniversitelerinin lisansüstü müfredatlarının, diğer üniversitelere kıyasla nispeten daha sade ve ara kategorilere tekabül

4 Üniversiteler tercih edilirken öncelik, uzun süredir İslam iktisadı ve finansı alanında lisansüstü programlar yürüten ve müfredatlarındaki fiiliyatta açılan dersler hakkında bilgiye erişebildiğimiz üniversitelere verilmiştir. Zaman ve bilgi kısıtları sebebiyle üniversite sayısı sınırlı kalmıştır. Değerlendirmeye tabi tutulan üniversite sayısını arttırmanın, temsil kabiliyeti yüksek ve sağlıklı sonuçlar elde etmek için daha isabetli olacağını söylemek gerekir.

5 Araştırmaya konu olan programlardaki fiiliyatta açılan derslerin bilgisine ulaşılması noktasında yardımlarını esirgemeyen Batuhan Buğra Akartepe (İstanbul Üniversitesi), Doğan Öztürk (Afyon Kocatepe Üniversitesi), Mervan Selçuk (Sakarya Üniversitesi) ve Ozan Maraşlı’ya (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi) teşekkür ederiz.

Şekil 2. İslam İktisadı ve Finansı Alanındaki Doktora Programlarının Ders Dağılımları

Kaynak: Orhan, (2022) ve yazarların kendi hesaplamaları.

eden disiplinlerarası derslerin nadir olduğu görülmektedir. Afyon Kocatepe Üniversitesi’ndeki programların Katılım Bankacılığı ismiyle daha odaklı bir yapıda olması, bu üniversite bağlamında sade bir ders dağılımının ortaya çıkmasına sebep olmuş olabilir. Diğer taraftan İstanbul ve Sabahattin Zaim Üniversitelerindeki lisansüstü müfredatlardaki dersler çeşitlilik arz etmekte ve daha fazla disiplinlerarası ders barındırmaktadır

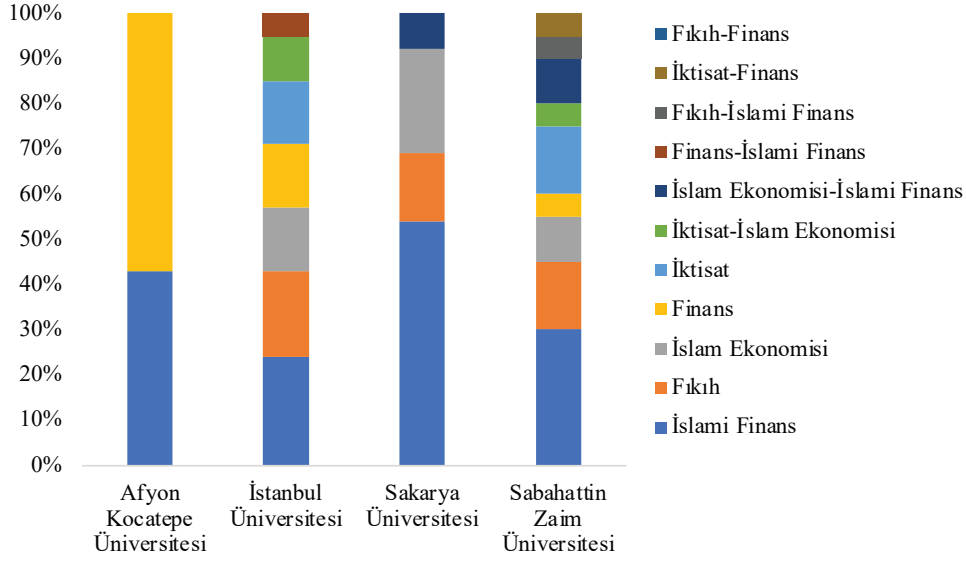
İslam iktisadı ve finansı alanındaki lisansüstü tezlere bakıldığında ilk tezin 1986 yılında yazıldığı ve her yıl artan bir ivme ile 2021 yılı itibariyle toplamda 1000’e yakın tezin kaleme alındığı görülmektedir. Söz konusu tezlerden 789 tanesi yüksek lisans (%81,7), 177

tanesi ise doktora (%18,3) düzeyindedir. Her ne kadar tezlerin %38’i dört üniversite⁶ bünyesindeki programlarda tamamlanmış olsa da Türkiye’de 55’ten fazla üniversitede İslam iktisadı ve finansı alanında tez üretilmiştir. Tezlerin dili hususunda Türkçenin (%84,7) baskınlığı söz konusudur. Türkçeyi %8,9 ile İngilizce, %6,4 ile ise Arapça takip etmektedir (Selçuk, 2022).

Tezlerin konuları itibariyle dağılımını tespit etmek için iki farklı yöntem izlemek mümkündür.⁷ Bunlardan ilki, Ulusal Tez Merkezinin sisteminde kayıtlı olan dizin terimleri arasından bizzat tezlerin yazarları tarafından tercih edilen terimleri baz almaktır. İlk yöneme göre hazırlanan dağılım Şekil 4’te yer

6 Söz konusu üniversiteler: Marmara Üniversitesi (129 tez), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (100 tez), İstanbul Üniversitesi (85 tez) ve Sakarya Üniversitesi (54 tez).

7 İslam iktisadı ve finansı alanındaki lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımını anlamak için burada kullanılan iki yöntem tezlerin içeriğinden bağımsız olarak çıkarımlarda bulunmaya çalışan iptidai yollar olarak düşünülebilir. Daha isabetli analizler için içeriklerin de hesaba katıldığı yöntemlerin tercih edilmesi elzemdir.

Şekil 3. İslam İktisadı ve Finansı Alanındaki Tezli Yüksek Lisans Programlarının Ders Dağılımları

Kaynak: Orhan, (2022) ve yazarların kendi hesaplamaları.

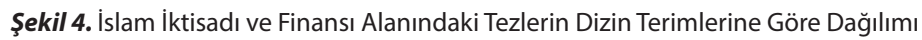
almaktadır. Şekilde sadece en çok kullanılan altı dizin terimi gösterilmiştir. Okunabilirlik açısından grafiğe dahil edilmeyen diğer terimlerden en çok kullanılanları ise sırasıyla şöyledir: Sigortacılık, Ekonometri, Hukuk, Çalışma Ekonomisi (ÇEKO) ve Sosyoloji. İlk yöntemin olumsuz yanı, söz konusu dizin terimlerinin oldukça geniş kategoriler olması ve dolayısıyla tezin içeriği hakkında detaylı bilgi vermemesidir.

Tezlerin başlıklarında kullanılan kavramları bir kelime haritasına dönüştürmek, tezlerin konuları itibariyle dağılımını tespit etmek için kullanılabilecek bir diğer yöntem olabilir. İlgili kelime haritası, kelime büyüklüklerini, kullanım sıklığına göre belirlenmek suretiyle Şekil 5’de yer almaktadır. Şekil 2 ve Şekil 5 birlikte değerlendirildiğinde İslam iktisadı ve finansı alanında yazılan tezlerin konu itibariyle daha çok katılım bankacılığı (İslami bankacılık), İslami finans ve sukûk temalarına odaklandığı söylenebilir.

Akademi ve Sektörün Karşılıklı Beklentileri

Politika notunun bu bölümü, akademi ve katılım bankacılığı sektör temsilcilerinin II. Çalıştay kapsamında dile getirdikleri talep ve beklentilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Konu edilecek talep ve beklentiler tespit edilirken karşı taraflar ile doğrudan ilgisi olmayan ve akademinin veya katılım bankacılığı sektörünün kendi iç süreçlerini ilgilendiren hususlar ihmal edilmiştir.

İslam iktisadı ve finansı alanındaki lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında görev alan akademisyenlerin en temel beklentilerinden biri, İslami bakış açısını sadece İslam iktisadı ve finansı alanıyla sınırlandıran yaklaşımdan vazgeçilmesi ve katılım bankacılığı sektörünün ihtiyaç duymakta olduğu insan kaynağının yetiştirilebilmesi için işletme, muhasebe, hukuk vb. alanlarda da ana akımı, İslami bakış açısının oluşturmasıdır.

Böylelikle İslam iktisadı ve finansı eğitim müfredatlarının diğer disiplinleri de içeren dağınık yapısının önüne geçilerek daha odaklı hale gelmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Bilhassa lisans programları mezunlarının, katılım bankacılığı sektöründe istihdamının düşük olması, akademi nezdinde sorunlu görülen alanlardan bir diğeridir. Bu bağlamda katılım bankalarının işe alım sınavlarında

İslam iktisadı ve finansına dair alan sorularına yer vermemesi eleştirilmektedir. Bu sorunun aşılması için ise işe alım sınavlarına İslam iktisadı ve finansı ile ilgili ön koşullu soruların dahil edilmesi önerilmektedir. Ön koşullu sorular sayesinde işe alım sınavlarının içeriği ile müfredatların yakınsamasının, İslam iktisadı ve finansı mezunlarının katılım bankacılığı sektöründe istihdam edilme oranını arttıracacağı beklenmektedir.

Kaynak: Selçuk, (2022)

Lisansüstü programlar ve bilhassa tezler bağlamında akademi, katılım bankacılığı ile ilgili verilere erişim sorununun aşılmasını talep etmektedir. Katılım bankacılığı sektöründen halihazırda toplanan verilerin erişilebilir kılınması ve yeni veri setlerinin oluşturulması hususunda şeffaflık sağlanması beklenmektedir. Buna ilave olarak, katılım bankalarında çalışan uzman ve üst düzey yöneticilerle mülakat yapma imkanını kolaylaştırıcı adımların da en az veriler kadar kıymetli olduğu düşünülmektedir Söz konusu taleplerin karşılanmasının, akademik çalışmaların çeşitliliği ve niteliği açısından olumlu neticeler vereceği tahmin edilmektedir.

Lisansüstü çalışmalar kapsamında akademinin sektörden beklentilerinden bir diğeri ise bilhassa maddi külfet altına girmeyi gerektiren tezler için finansman desteği sağlanmasıdır. Bu bağlamda burslar veya proje çağrıları, lisansüstü çalışmaların finansmanı için muhtemel yöntemler arasında zikredilmektedir.

Katılım bankacılığı sektörü açısından İslam iktisadı ve finansı lisans ve lisansüstü müfredatları ile bu alanda yazılan tezlerle odaklandığımızda mevcut müfredatlardaki teori-yoğun derslerin öğrencilere sunduğu kavramsal çerçeve ve tarihsel arka planın sektör temsilcileri tarafından önemsendiği görülmektedir. Ancak işe alım sürecinde katılım bankaları, adayların teorik bilgi birikiminden ziyade iletişim, çözüm ve müşteri odaklılık, iş ve kaynak yönetimi, takım çalışması ve iş birliği hususlarındaki yetkinliklerini göz önünde bulundurmaktadır. Bunun yanı sıra adayların genel kültür ve genel yetenek seviyeleri de sektör temsilcileri nezdinde önem arz etmektedir. İşe aldıktan sonra ise rakam başarıları ile sunum, problem çözme, ikna

ve müzakere kabiliyetleri çalışanların terfi almasını sağlayan hususlar arasında görülmektedir. Ayrıca katılım bankaları, işe alınan kişilere yönelik mali analiz ve finansal muhasebe gibi pratik uygulamalara yönelik eğitim setleri sunmaktadır. Bu sebeplerden ötürü İslam iktisadı ve finansı müfredatlarının içeriğinin teori-pratik dengesini gözeterek yukarıda bahsi geçen beceri ve yetkinlikleri sağlayacak şekilde tasarlanması, katılım bankacılığı sektörünün müfredatlar bağlamındaki en temel talebi olarak düşünülebilir.

Lisansüstü programlarda üretilen tezler söz konusu olduğunda ise sektör temsilcileri, katılım bankalarının ihtiyaçlarına ve sorunlarına yönelik hazırlanan nitelikli tezlerin oldukça sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde katılım bankaları için yeni enstrümanlar teklif eden tezlerin yetersizliği de sektörün üzerinde durduğu önemli noktalardan biridir. Bu bağlamda sektörel problemlere çözüm üreten ve yeni katılım bankacılığı ürünleri geliştiren nitelikli tezlerin, akademi-sektör iş birliği ve danışmanların yönlendirmeleri ile artırılması yönünde bir beklentiden bahsetmek mümkündür. Nitekim bu beklentinin katılım finans sektörünün geneli için de geçerli olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Lisans bölümlerinin müfredatları ile üniversiteler ve katılım bankacılığı sektörünün lisans programları bağlamındaki karşılıklı beklentiler incelendiğinde ortaya çıkan meselelere karşı iki farklı yaklaşım tespit edilmiştir. Bu yaklaşımlardan ilki, katılım bankacılığı sektörünün ihtiyaç duyduğu mezunların yetişeceği bir lisans bölümünün oluşturulamayaca-

ğini savunur. Bu bağlamda zikredilen gerekçelerden biri, katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan insan kaynağı açısından farkı olmaması hasebiyle mevcut bölümlerin sektöre hitap edememesidir. Sektörün ihtiyacını karşılayan bir lisans programının oluşturulmasını engellediği düşünülen diğer gerekçe ise İktisadi ve İdari Bilimler mezunları da dahil olmak üzere İslam İktisadı ve Finans bölümü mezunlarının da işi işte öğrenmesi ve bölümünün geniş kapsamıdır.

Bir diğer yaklaşım ise tam tersine yetişmiş insan kaynağı ihtiyacını karşılayabilecek bir İslam iktisadı ve finansı lisans bölümünün mümkün olduğunu ileri sürer. Ancak bu yaklaşımın kendi içerisindeki fikir ayrılığı, müfredatların nasıl belirleneceği noktasındadır. Bir tarafta, sektörün halihazırda kendi kendine yeter bir sistem inşa ederek insan kaynağı yetiştirebildiğini ve bu sistemi tamamen sektör tarafından tasarlanacak bir lisans bölümü üzerinden gerçekleştirilebileceğini düşünenler vardır. Diğer tarafta ise uygulamaya göre teorinin, dolayısıyla da müfredatların oluşturulamayacağını ve sabit ayağın teori olması gerektiğini savunanlar söz konusudur.

Her iki yaklaşımın ve altındaki farklı fikirlerin makul gerekçeleri olduğu yadsınamaz. Ancak taraflar için olumlu neticeler alınabilmesi adına kritik noktalar tespit edilmeli ve söz konusu noktaların yapısına göre kısa, orta ve uzun vadede çözüm önerileri sunan itidalli bir yaklaşım benimsenmelidir.

Akademi ve sektörün karşılıklı beklentileri bahsinde geçtiği üzere ister katılım bankacılığı isterse ilgili herhangi bir sektör olsun ihtiyaç duyulan insan kaynağını yetiştirme sorumluluğunun yalnızca İslam iktisadı ve

finansı bölümlerine yüklenmesi, disiplinlerarası çok fazla dersi içeren dağınık müfredatların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla İslam iktisadı ve finansı bölümlerinin sahip olduğu İslami bakış açısının işletme, muhasebe, hukuk vb. disiplinlerde de ana akım haline getirecek adımların atılması, söz konusu yükümlülüğün bölümler arasında paylaşılmasına ve İslam iktisadı ve finansı bölümlerinin daha odaklı müfredatlar ile güncellenmesine imkân sağlayacaktır. Böyle bir hedefin gerçekleştirilebilmesi için disiplinler ve kurumlar arası iş birliğiyle uzun vadede bilinç oluşturmaya ve yeter düzeyde maddi ve beşerî sermayeye ulaşmaya ihtiyaç vardır.

Katılım bankacılığı sektörünün işe alım sürecinde hesaba kattığı değerlendirme kıstaslarının büyük kısmının, öğrencilerin lisans öncesi eğitim hayatlarını da ilgilendiren yönleri vardır. Çünkü bir kişinin iletişim, çözüm odaklılık, takım çalışması ve iş birliği gibi yetkinlikleri, genel kültür ve genel yetenek seviyesi, problem çözme, ikna ve müzakere kabiliyetleri tüm eğitim hayatı boyunca edinilen birikimlerle şekillenmektedir. Mevcut durumda İslam İktisadı ve Finans öğrencilerinin bölüme yerleşmek için sağlaması gereken net oranlarının oldukça düşük olduğu düşünüldüğünde bahsi geçen yetkinlikler ve kabiliyetler noktasında öğrencilerin belirli bir seviyeye gelmesi için bölümler bir taraftan öğrencilerini iyi yetiştirecek imkanları sunmalı diğer taraftan da daha iyi öğrencilerin bölümü tercih etmesini sağlamalıdır. Bunun için ise akademik kadro, müfredatlar, fiziki imkanlar, maddi olanaklar, tanıtım vb. alanlarda uzun vadede hayat bulabilecek ciddi yatırımlara ihtiyaç vardır.

İlgili diğer disiplinlerin İslami bir bakış açısıyla tasarlanması veya bölümü daha iyi öğrencilerin tercih etmesi için yatırımların gerçekleştirilmesi gibi uzun vadeli öneriler için süreçler işletilirken bölümler, orta vadede “track” sistemine geçerek müfredat yapısının daha odaklı hale gelmesine ve belirli alanlarda uzmanlaşan mezunlar yetiştirilmesine imkân sağlayabilir. Bilhassa sektöre yönelik gelecek planı olan adaylar için oluşturulacak “track”lar sektörde doğrudan karşılığı bulunan pratik dersleri içerebilir. Belirli bir “track” seçmeden önceki ortak derslerde sunum, grup çalışmasını gerektiren ödevler, vaka analizleri gibi yöntemler kullanılarak katılım bankacılığı sektörünün aradığı iletişim, çözüm odaklılık, takım çalışması ve iş birliği gibi yetkinlikleri geliştirilebilir.

Lisansüstü müfredatlar bağlamında bilhassa yüksek lisans programları, hem farklı disiplinlerden gelen öğrencilere hitap etme sorunsalını aşmak hem de müfredatların dağınıklığını engellemek adına üniversiteler arasında bir iş bölümü çerçevesinde orta vadede bankacılık, sigortacılık, finansal teknolojiler gibi katılım finans sisteminin bileşenlerine yönelik odaklı programlara dönüştürülebilir.

Lisansüstü programlarda yazılan tezlerin kalitesini arttırmak için tüm lisansüstü müfredatlarda zorunlu olarak bulunması gereken Araştırma Yöntemleri dersinin içeriğine ve etkinliğine ayrıca önem verilmelidir. Böylelikle tez konusundan bağımsız bir şekilde öğrencilerin nitelikli tezler üretmesine katkı sağlanabilir. Tez konularının çeşitlenmesine ve niteliklerinin artmasına vesile olabilecek bir diğer nokta ise sektörün sunduğu verilerin kapsamının ve erişilebilirliğinin arttırılması, sektör çalışanları ile mülakat süreçlerinin

kolaylaştırılmasıdır. Her ne kadar mevcut tezlerin büyük çoğunluğu katılım bankacılığı (İslami bankacılık), İslami finans ve sukûk temalarına odaklansa da tez konularının sektörün ihtiyaç duyduğu daha hususi noktalara etkin bir şekilde yönelmesi için tez aşamasına geçen öğrenciler ve danışmanlarını sektördeki sorunlar ve katılım bankacılığı ürünleri bağlamındaki eksiklikler ile buluşturacak bir arayüz tasarlanabilir. Bu arayüz sayesinde hem akademi, sektörün güncel meselelerine erişebilir hem de halihazırda hangi konular üzerinde tezler yazıldığı tespit edilerek tekrara düşmenin önüne geçilebilir. Aynı arayüz üzerinden belirli periyotlarla yapılabilecek tematik ilanlar, lisansüstü çalışmaların finansmanı meselesine de çözüm getirilebilir.

İslam iktisadı ve finansı alanındaki müfredatların ve tezlerin güncel durumu ile akademi ve katılım bankacılığı sektörünün karşılıklı beklentileri bağlamında yukarıda yapılan tespitler ve öneriler; müfredatların ders isimleri, tezlerin ise başlıkları veya dizin terimleri üzerinden değerlendirilmesi ve sektörü temsilen sadece katılım bankalarının yer alması hasebiyle sınırlılıklara sahiptir. İdeal bir İslam iktisadı ve finansı müfredatının teşekkülü için derslerin içeriklerinin de değerlendirmeye tabi tutulması, mezunların istihdam alanları arasında yer alan akademi, kamu ve özel sektörün diğer paydaşlarının da görüşlerine başvurulması önem arz etmektedir. Tezlere dair yapılacak içerik analizleri ise hem konuları hem de nitelikleri hususunda daha net bilgiler sunarak daha sağlıklı çıkarımların yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Gerekçeli izahları yukarıda yapılan öneriler, kısa-orta-uzun vade şeklinde tasnif edilerek aşağıda listelenmiştir.

Kısa Vade

1. Belirli bir “track” seçmeden önceki ortak derslerde sunum, grup çalışmasını gerektiren ödevler, vaka analizleri gibi yöntemler kullanılarak katılım bankacılığı sektörünün aradığı iletişim, çözüm odaklılık, takım çalışması ve iş birliği gibi yetkinliklerin geliştirilmesi.
2. Lisansüstü programlarda yazılan tezlerin kalitesini arttırmak için Araştırma Yöntemleri dersinin içeriğine ve etkinliğine ayrıca önem verilmesi.
3. Tez konularının sektörün ihtiyaç duyduğu noktalara yönelmesi için tez aşamasına geçen öğrenciler ve danışmanlarını sektördeki sorunlar ve katılım bankacılığı ürünleri bağlamındaki eksiklikler ile buluşturacak bir arayüz tasarlanması.

Orta Vade

1. İslam İktisadı ve Finans bölümlerinin “track” sistemine geçerek müfredatların yapısının daha odaklı hale getirmesi ve belirli alanlarda uzmanlaşan mezunlar yetiştirmesi.
2. Yüksek lisans programlarının, hem farklı disiplinlerden gelen öğrencilere hitap etme sorunlarını aşmak hem de müfredatların dağınıklığını engellemek adına üniversiteler arasında bir iş bölümü çerçevesinde bankacılık, sigortacılık, finansal teknolojiler gibi katılım finans sisteminin bileşenlerine yönelik odaklı programlara dönüştürülmesi.
3. Tez konularının çeşitlenmesine ve niteliklerinin artmasına vesile olmak için sektörün sunduğu verilerinin kapsamının ve erişebilirliğinin artırılması, sektör çalışanları ile mülakat süreçlerinin kolaylaştırılması.

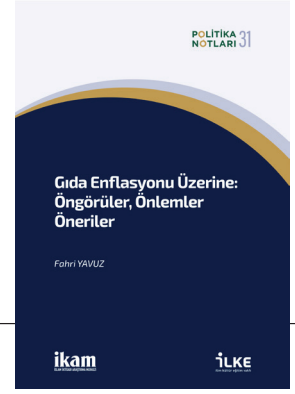
Uzun Vade

1. Disiplinler ve kurumlar arası iş birliğiyle bilinç oluşturmak ve yeter düzeyde maddi ve beşerî sermayeye ulaşmak suretiyle İslam İktisadı ve Finans bölümünün yanı sıra işletme, muhasebe, hukuk vb. disiplinlerde de İslami bakış açısının ana akım haline getirilmesi.
2. Üniversiteye giriş sınavları neticesinde daha iyi öğrencilerin İslam İktisadı ve Finans bölümlerini tercih etmesini sağlamak için akademik kadro, müfredatlar, fiziki imkanlar, maddi olanaklar, tanıtım vb. alanlarda yatırımların gerçekleştirilmesi.

Kaynakça

- Ergün, H. (2022). *İslam iktisadı ve finans lisans müfredatları genel durumu 2022*. Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği Çalıştayı 2: Müfredat.
- Mohamed, S., & Ahmed, T. (2021). *Islamic Finance Development Report 2021*. Refinitiv. 29 Ağustos 2022 tarihinde https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/gated/reports/report-2021-all-color2.pdf adresinden erişilmiştir.
- Orhan, Z. H. (2022). *İkam-İslam ekonomisi/iktisadı müfredat çalıştayı*. Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği Çalıştayı 2: Müfredat.
- Öner, H. (2022). *2021 Yılında Türkiye’de İslam iktisadının güncel durumu* (Alan İzleme Raporları. 2022/9). İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. 25 Ağustos 2022 tarihinde <https://ilke.org.tr/2021-yilinda-turkiyede-islam-iktisadinin-guncel-durumu> adresinden erişilmiştir.
- Selçuk, M. (2022). *İslam iktisadı ve finansı alanında yazılan tezler bize ne söylüyor?* Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği Çalıştayı 2: Müfredat.
- YÖK Atlas. (2022). *TYT-AYT net sihirbazı*. 17 Ağustos 2022 tarihinde <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=97171> adresinden erişilmiştir.

POLİTİKA NOTLARI

İslam iktisadı ve finansı alanında farklı düzeylerde eğitim veren kurum sayısı hem dünyada hem de Türkiye’de her geçen gün artmaktadır. Eğitim imkanlarının artışına paralel olarak sektörel anlamda da kayda değer bir büyüklüğe ulaşıldığı görülmektedir. Söz konusu gelişmeler, genel anlamda eğitim işini üstlenen üniversiteler ile sektör aktörleri arasında ne denli bir uyum olduğu, birbirlerini ne kadar besledikleri, karşılıklı talep ve beklentileri gibi soruları aklara getirmektedir. Bu politika notu lisans, yüksek lisans, doktora programlarının müfredatları ve lisansüstü programlarda hazırlanan tezler üzerinden akademi ile sektörün karşılıklı beklentilerini ve aralarındaki iş birliği imkanlarını değerlendirmekte, güncel veriler ve tarafların görüşleri doğrultusunda akademi-sektör iş birliği bağlamında kısa, orta ve uzun vadeli politika önerileri sunmaktadır.